

ตรุษจีน

-----ย ผศ.อวยชัย ผกามาศ

รองหัวหน้าคณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

[วิทยาลัยครูภูเก็ต](#)

๑ เมษายน ๒๕๖๓

วันสำคัญที่สุดในบรรดาวันสำคัญตามประเพณี [ชาวจีน](#) ก็คือตรุษจีนซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของจีนมาแต่โบราณกาล เช่นเดียวกับชาวไทยถือวัน [ตรุษสงกรานต์](#) เป็นวันสิ้นปีเก่าขึ้นปีใหม่ ถึงแม้ในปัจจุบันจะหันมาถือวันปีใหม่ตาม [ปฏิทิน](#)สากลแล้วก็ตาม แต่วันตรุษจีนก็ยังถือเป็นเทศกาลที่ต้องปฏิบัติตามอยู่

เทศกาลตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ของจีนนี้ได้กำหนดในวันสิ้นเดือน ๑๒ ของจีนเป็นวันสิ้นปีเก่า รุ่งขึ้นอีกวันเป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับเดือนยี่ และเดือนสามทางจันทรคติของไทยเหตุที่ถือเอาวันนี้ ถือเอาความหมายของวันเริ่มไบ่ไม่ผลซึ่งมีอากาศสดชื่นแจ่มใสเหมาะแก่การเริ่มชีวิตใหม่

วันตรุษจีน แบ่งออกเป็น ๓ วัน เรียก วันจ่าย วันไหว้ และวันถือ

ย

วันจ่าย เป็นวันที่ชาวจีนไปซื้อข้าวของต่าง ๆ เพื่อนำมาทำพิธีและจัดฉลองกัน ในวันนี้ไม่ถือเป็นวันสำคัญ

วันไหว้ เป็นวันสำคัญเพราะเป็นวันสิ้นปีเก่า เรียก โ ซ่าจ๊ับโ แสดงความยินดีที่ชีวิตได้ผ่านพ้นมาอีก ๑ ปี จึงแสดงความกตัญญูแก่เทวดา และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการเอาของมากราบไหว้ การไหว้ ไหว้ถึง ๓ เวลา คือ เช้า กลางวันและบ่าย ไหว้ตอนเช้าเรียกว่า โ ไป่เล้าเฮียโ แปลว่า ไหว้เจ้าของไหว้มี หมู เป็ด ไก่ สุรา น้ำชา แจไข (ได้แก่ เห็ดหอม ดอกไม้จีน และเห็ดหูหนู) ส้มจีน ขนมอื่น ๆ เป็นต้น การไหว้ตอนนี้ ไหว้ได้ตั้งแต่เที่ยงคืนล่วงไปแล้วถึงรุ่งเช้า

ไหว้ตอนกลางวัน เรียกว่า โ ไป่เป่ป้อโ แปลว่า ไหว้บิดา โ มารดา เฉพาะผู้ที่บิดามารดาถึงแก่กรรมไปแล้ว การไหว้ตอนนี้ต้องไม่เกินเวลาเที่ยงของไหว้ทำเป็นสำรับ กับข้าวอาหารหวานคาวบริบูรณ์

ไหว้ตอนบ่าย เรียกว่า โ ไป่ห่อเฮียตีโ แปลว่า ไหว้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว การไหว้ตอนนี้ไหว้ได้ตั้งแต่เวลาหลังเที่ยงไปแล้วของไหว้มักจะมากกว่าตอนเช้าและกลางวัน การไหว้ทุกครั้งนอกจากมี รูป เทียน ยืนพื้นแล้วต้องมีขนมเซ่ง ขนมเทียน เผกกระดาษเงิน กระดาษทองและจุดประทัดด้วย บางบ้านถือเคล็ดโชคลางโดยการเอากระดาษเงิน กระดาษทองเหน็บไว้ที่ช่องกระดานประตู (บ้านชาวจีนโบราณมักจะมีประตูที่ไข่กระดานเป็นแผ่น ๆ มาต่อกัน) เป็นทำนองว่าให้ทำมาค้าคด่อง เงินทองไหลมาเทมา ปัจจุบันเพื่อความสะดวก ชาวจีนในไทยมักจะไหว้บรรพบุรุษทุกฝ่ายรวมกันไปในตอนกลางวันเลยก็มีเมื่อเสร็จพิธีไหว้แล้วผู้ใหญ่ในครอบครัวก็จะเอาของขวัญหรือเงินทองมาให้แก่ลูกหลาน เรียกว่า โ ตะเตเฮียโ คำว่าตะเตเฮียเป็นภาษาพูดของชาวแต้จิ๋วถ้าเขียนเป็นตัวอักษรอ่านว่า โ เอียบฮ่วยจี้โ ภาษาวางตุ้ง อ่านว่า โ ยับฮ่วยจิ้นโ และคำว่า โ เอียบโ ในภาษาแต้จิ๋ว หรือ โ ยับโ ในภาษาวางตุ้งนี้ ถ้าเป็นนามหมายถึงกระเป๋าคูที่ติดอยู่กับเสื้อเอี่ยมเด็ก โ ฮ่วยโ ในภาษาแต้จิ๋ว หรือ จิ้น ในภาษาวางตุ้ง แปลว่า เงิน เมื่อรวมทั้ง ๓ คำแล้วแปลว่า เงินกันถุงประจำปี ซึ่งหมายถึงเอาเงินมาวางติดกระเป๋าคูเพื่อต่อเงินประจำปีให้มันนั่นเอง

ความมุ่งหมายเดิมของเงินตะเตเฮีย นั้น อยู่ที่ว่าผู้ใหญ่ต้องการให้เด็กมีเงินมีทองจึงให้มีเงินทุกปี ถ้าเป็นลูกหลานเล็ก ๆ ก็จะเอาเงินใส่ของกระดาษแดงหรือห่อกระดาษแดง ซึ่งเรียกว่า โ อ้งเป่าโ สอดใส่ในกระเป๋าคูที่เอี่ยมตรงหน้าท้อง และถ้าเก็บไว้ทุก ๆ ปี ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่คงจะเป็นเงินจำนวนมากอยู่พอเป็นทุนรอนตั้งตัวได้เป็นอย่างดีตอนแรกเงินตะเตเฮีย หรืออ้งเป่าก็ให้เฉพาะลูกหลานในครอบครัวเท่านั้น ต่อมาได้แผ่แผ่ถึงบรรดาญาติมิตรอื่น ๆ ตลอดจนลูกจ้างบริษัท หางร้านต่าง ๆ ด้วย คลายเป็นเงินโบนัสประจำปี ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวจีนในไทยยึดถือปฏิบัติตลอดมา (บางคนให้ของขวัญแก่ข้าราชการไทยเพื่อมุ่งหวังประโยชน์ให้เกิดแก่กิจการของตนก็มี) นอกจากนี้ของขวัญหรือ อ้งเป่าแบบบุคคลที่ควรให้แล้ว แต่ละครอบครัวที่รู้จักมักคุ้นกันมากก็จะแลกเปลี่ยน โ ส้มจีนโ ต่อกันเพราะชาวจีนถือว่า โ ส้มจีนโ หรือ โ ไต้ก๊กโ เป็นผลไม้ที่มีความหมายในทางสิริมงคล เพราะแปลชื่อ ไต้ก๊ก เป็นไทยว่า โ ตีมักโ นับเป็นธรรมเนียมที่ดีอย่างหนึ่งของชาวจีน เมื่อถึงระยะเวลาตรุษจีนทางร้านค้า หรือนายจ้างหรือญาติผู้ใหญ่จะนึกถึงผู้อยู่จะเอื้อเฟื้อแผ่เป็นเงินทองสิ่งของให้ลูกจ้าง ญาติ มิตร สหาย ให้ผัก ปลา อาหาร เงินทอง เสื้อผ้าในเวลาเดียวกันผู้น้อยเมื่อตั้งตัวได้ภายหลังก็ตอบแทนผู้ที่เคยมีคุณในวันตรุษจีนนี้ คนที่เป็นหนี้เป็นสินก็จะรับนำหนี้สินไปคืนในวันนี้

อนึ่งคนจีนที่เข้ามาอยู่ทางฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต มักทำเหมืองแร่ บางคนเป็นเจ้าแก้วหรือนายจ้างบางคนก็เป็นลูกจ้าง



การที่กระทำพิธีตรุษจีน หรือไหว้เจ้าแล้วจุดประทัดนี้ด้วยความเชื่อถือที่มีอยู่ว่าจะขับไล่ไล่สิ่งชั่วร้าย เสียด ภัยร้าย หรือภูติผีปีศาจที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในบ้านหรือที่จะมาทำอันตรายให้ตกใจกลัวแล้วหนีไปเลย เพราะเข้าใจว่ามีเงินกลัวไฟ และกลัวเสียงประทัด

สาเหตุที่ต้องใช้ประทัดไฟนั้น มีตำนานกล่าวไว้ว่าเมื่อหลายพันปีมาแล้วมีชาวจีนคนหนึ่งชื่อ โ ตงไช่ว โ เกิดป่วยเป็นไข้จับสั่น บรรดาญาติมิตรคิดว่านายตงไช่วถูกผีเข้าก็เลยไปตามหมอผีชื่อ โ หลี่เทียน โ ซึ่งมีชื่อเสียงในหมู่บ้านนั้นมาดำเนินการรักษา (ความจริงคือบำบัด) และบัดนี้ความให้ วิธีการรักษาของนายหลี่เทียนก็ไม่มีอะไรมา

เพียงแต่ชาวบ้านไปหาไม้ไผ่ทั้งปล้องมากองสุ่มเข้าแล้วจัดการเผาไม้ไผ่ที่กองไว้บนนั้นจนไหม้แตกเสียงดังโป้งป้างลั่นไป

หลังจากที่ได้เผาไม้ไผ่หมดไปหลายกองแล้วอาการป่วยของนายตงไช่ว ก็หายไปอย่างอัศจรรย์

ชาวบ้านต่างยกย่องสรรเสริญนายหลี่เทียนเป็นการใหญ่หลังจากนั้นถ้ามีใครเกิดเป็นไข้ได้ป่วย มีอาการหนาวสั่นแบบนายตงไช่ว ก็พากันไปให้นายหลี่เทียนรักษา

ต่อมาได้มีผู้เห็นว่า ถ้ามีคนไข้จับสั่นมาก ๆ จะยังขึ้นไข้ไม่ไข้เป็นกอง ๆ มาเผาเพื่อรักษาแล้วในที่สุดไม่ไข้คงหมดเมืองจีนแน่

จึงมีคนบัญญัติความคิดขึ้นมาได้ว่าเคล็ดสำคัญในการรักษาไข้ของนายหลี่เทียนอยู่ที่ตรงที่มีเสียงดังโป้งป้างนั่นเองมีตกใจกลัวแล้วหนีไป

จึงได้ประดิษฐ์ประทัดกระดาษขึ้นใช้จุดแทน ซึ่งก็ได้รับความนิยมแพร่หลายอย่างรวดเร็ว เพราะสะดวกและประหยัดกว่ามาก

และเนื่องจากมีผู้ประดิษฐ์ประทัดขึ้นได้นี้เองที่ทำให้พระเจ้าไท่จ้าว องค์เต๋ กษัตริย์องค์แรกแห่งราชวงศ์ฉวนเจียว ได้ให้ช่างหล่อปืนใหญ่ขึ้นสำเร็จเป็นครั้งแรก และนำไปตีเมืองเซียงเอียงแตกในที่สุด

การจุดประทัดมีได้ใช้เฉพาะเทศกาลตรุษจีนเท่านั้น เทศกาลอื่นก็นิยมจุดประทัดกันอย่างแพร่หลาย สังเกตได้ในพิธีต่าง ๆ ทั่วไป

การแสดงหุ่นกระบอก (กาเขล) และงิ้ว นับเป็นมหรสพที่ขึ้นชื่อลือชานิยมกันมากในหมู่ชาวจีนในเทศกาลตรุษจีนจึงจัดให้หุ่นกระบอกหรือ งิ้วแสดงเป็นการเฉลิมฉลอง และเพื่อความสนุกสนานเกษมสำราญแก่ผู้ชมที่หยุดพักผ่อน หลังจากตรากตรำงานหนักมา 1 ปี

ย

ภาคผนวก

มีเรื่องน่ารู้อื่นเนื่องจากเทศกาลตรุษจีนอีกบางอย่าง ได้แก่

๑. การจัดเตรียมพิธี และทำพิธีสังเวยเจ้าเตาไฟ ก่อนจะถึงวันเทศกาลตรุษจีนพอสมควร

ชาวจีนทั้งหลายจะจัดเตรียมเพื่อทำพิธีด้วยการทำความสะอาดบ้านเรือนตกแต่งซ่อมแซมส่วนที่ชำรุด ทาสีรั้วและประตูบ้าน เพื่อขจัดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกที่มีอยู่ให้หมดสิ้นไป ซึ่งเขาถือว่า เท่ากับเป็นการขจัดสิ่งชั่วร้ายให้หมดสิ้นไปด้วย

เมื่อจัดบ้านช่องให้สะอาดเรียบร้อยแล้ว ต่อไปก็จัดตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงามมีการติดโคมไฟและประดับประดาประตูทุกแห่ง โดยเฉพาะประตูใหญ่ที่สำคัญในบ้านจะมีรูปเทวดาทั้งสององค์ติดอยู่ ได้แก่ โ เจ้ายูชีกั้งโ กับ โ เจ้าฉิมจูเปาโ ที่นำรูปเทวดาหรือเจ้าสององค์มาติดไว้นี้ก็เพื่อให้เป็นผู้นับเป่าไม้ใหญ่ตีปีศาจมาถล่มผ่านประตูเข้าไปสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อยู่อาศัยในบ้าน

ความเป็นมาของเจ้าทั้ง ๒ องค์ คือ ยูชีกั้ง กับ ฉิมจูเปา นั้น มีเรื่องเล่าว่าเดิมที่เป็นทนายคนนายพล

มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยท่านองนายทหารคนสนิทของพระเจ้าถังไท่สูงแห่งราชวงศ์ถัง

คืนวันหนึ่ง พระเจ้าถังไท่สูง ทรงสุบินว่า พระองค์ได้ให้คำมั่นสัญญาแก่กษัตริย์มังกรหนุ่มองค์หนึ่งที่จะถูกลงโทษทัณฑ์จากเทพเจ้าบนสวรรค์ว่า พระองค์จะปกป้องให้ ด้วยพระสุบินของพระเจ้าถังไท่สูงนี้ พระองค์จึงเกรงไปว่าพระองค์จะได้รับการปองร้ายหรือได้รับอันตรายเสียเอง ดังนั้นพระองค์จึงรับสั่งให้สองนายพลดังกล่าวแต่งเครื่องแบบเต็มยศ และอาวุธคู่มือครบครันมายืนเฝ้าที่หน้าทวารห้องบรรทม เพื่อคอยป้องกันเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แต่ปรากฏว่าตลอดคืนนั้นหาได้มีเหตุการณร้ายหรือผิดปกติเกิดขึ้นแต่อย่างใดไม่ ตั้งแต่นั้นมานายพลยูชีกั้ง และฉิมจูเปาได้เป็นที่รู้จักและเคารพรักของคนจีนทั่วไป และนับเป็นเจ้าทวารมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากทำความสะอาดและตกแต่งบ้านเรือนดังกล่าวมาแล้ว ครั้นถึงวันที่ ๔ ของเดือน ๑๒ ทุกบ้านจะต้องจัดทำอาหาร

เพื่อบวงสรวงสังเวยหรือเลี้ยงส่งเจ้าเตาไฟในครัวที่จะเดินทางขึ้นไปเฝ้าเทพเจ้าบนสวรรค์

เพื่อไปรายงานผลการทำความดีความชั่วของทุกคนในครอบครัวที่เจ้าเตาไฟสิงสถิตอยู่

คนจีนนับถือเตาไฟมากเพราะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของทุกคน ทุกบ้านต้องมีเตาไฟไว้หุงหาอาหารเวลาจะสร้างเตาไฟจึงต้องหาฤกษ์ที่ดี

เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ครอบครัวและเชื่อว่าเตาไฟนั้นมีเจ้าสิงสถิตอยู่ชื่อ สู่เบ่ง โ เจ้ากุ้น ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัวมากที่สุด

เห็นใครทำความดีความชั่วอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นอาหารที่ทุกบ้านทำเลี้ยงหรือบูชาเจ้าเตาไฟนั้น จะประกอบด้วยสิ่งที่มีรสหวานทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็ด้วยถือเคล็ดว่า เมื่อเจ้าเตาไฟเสวยอาหารหวาน ๆ เข้าไปแล้วจะได้ไปรายงานแต่สิ่งที่ดี ๆ โฟระเสนาจะไล่ตแอก เทพเจ้าผู้เป็นนายบนสวรรค์และขนมหวาน ๆ ต่าง ๆ นั้น ก็ทำเสียให้เหนียว ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อจะเย็บปากหรือปิดปากเจ้าเตาไฟ มิให้อ้าปากได้สะดวก จะได้ไม่พูดมากนัก

การทำพิธีบูชาหรือไหว้เจ้าเตาไฟนี้ จะให้หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้กระทำด้วยการเอาอาหาร และขนมหวานที่มีลักษณะดังกล่าวมาวางไว้หน้าห้องบูชาที่มีภาพเจ้าเตาไฟประดิษฐานอยู่ เพื่อทำความเคารพและอ้อนวอนให้เจ้าเตาไฟไปรายงานแต่สิ่งที่ดีงามเกี่ยวกับครอบครัวตนแล้ว จึงเอากาพเจ้าเตาไฟมาเผาให้เปลวไฟลอยขึ้นสู่สวรรค์ เป็นอันเสร็จพิธี

๒. ตำนานที่กล่าวถึงมูลเหตุที่ชาวจีนถือเอาวันขึ้น ๑ ค่ำ หลังวันสิ้นเดือน ๑๒ วันหนึ่งวันเป็นวันตรุษจีน มีเรื่องเล่าอีกทางหนึ่งว่า นานมาแล้วมีชายคนหนึ่งซึ่งทำงานหนักอย่างขยันขันแข็งตลอดปี ไม่มีวันหยุดเลย จะหยุดงานก็เป็นห่วงครอบครัวจะอดเพราะมีฐานะยากจนมาก วันหนึ่งจึงได้ไปถามพระจีนว่า เมื่อไรบ้านเมืองจะถล่มเสียที จะได้พ้นทุกข์ที่ต้องตรากตรำทำงาน พระจีนจึงแสวงตอบว่า เมื่อไรบ้านที่สิงโตหินหน้าวัดกระอักเลือด แล้วเมื่อนั้นแหละบ้านเมืองจึงจะถล่ม ขณะนั้นมีคนขายหมูจำนวนมากไปทาบปากสิงโตนั้น เมื่อประชาชนไปพบเข้าก็สำคัญผิดว่าสิงโตกระอักเลือดตามที่ชายแก่ไปเที่ยวบอกไว้จริงก็ตกใจกลัว คิดว่าบ้านเมืองคงถล่มแน่จึงได้ช่วยกันหาต้นอ้อยมาค้ำประตูบ้านไว้ รุ่งเช้าเมื่อเห็นว่าบ้านเมืองไม่ล่มจมน้ำแล้วต่างก็พากันดีใจหยุดงานไปถามข่าวคราวซึ่งกันและกัน พบหน้าก็อวยพรแก่กันและกันถือโอกาสเที่ยวพักผ่อนไปด้วย วันนั้นตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำพอดี จึงถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมา กำหนดวันขึ้น ๑ ค่ำ หลังจากสิ้นเดือน ๑๒ แล้ว ๑ วัน เป็นวันตรุษจีน

ปัจจุบันนี้ การจัดงานเทศกาลตรุษจีนก็ยังคงกระทำกันอยู่ในหมู่ชาวจีนทั่วไปรวมทั้งชาวจีนโพ้นทะเลด้วย และนับเป็นเทศกาลที่ยิ่งใหญ่ เนื่องจากมีพิธีรีตอง จารีตประเพณีตำนานและเกร็ดที่เกี่ยวข้องไว้มากมายหลายอย่าง เป็นเทศกาลปีใหม่ที่ชาวจีนทุกแห่งปฏิบัติเป็นประเพณีโดยเคร่งครัดตลอดมา เช่นเดียวกับเทศกาลปีใหม่ที่ชาวจีนทุกแห่งปฏิบัติกันอยู่และย่อมแตกต่างกันตามวัฒนธรรมประเพณี คตินิยม และสังคมของชาตินั้น ๆ.